

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення вченої ради
Бердянського державного
педагогічного університету

від 25 серпня 2016 року
(протокол № 1)

**Практикум диригентсько-хорової підготовки
(хорове диригування, хоровий клас, постановка голосу)**

ПРОГРАМА

обов'язкової навчальної дисципліни підготовки бакалавра

Спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво)

Бердянськ
2016 рік

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: кандидат педагогічних наук, доцент Григор'єва В.В. (блоки «Хорове диригування» та «Хоровий клас»), кандидат педагогічних наук, доцент Матвєєва О.В. (Блок «Постановка голосу»).

Обговорено та рекомендовано методичною радою Бердянського державного педагогічного університету “ 16 ” червня 2016 року, протокол № 8

ВСТУП

Програма вивчення обов'язкової навчальної дисципліни «Практикум диригентсько-хорової підготовки» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня бакалавр, галузі знань 01 Освіта, спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво).

Предметом вивчення навчальної дисципліни є основи диригентської техніки та академічного вокалу, методи роботи над хоровою партитурою, її аналіз та художньо-образне втілення у процесі диригування навчальним хором.

Міждисциплінарні зв'язки: курс «Практикум диригентсько-хорової підготовки» тісним образом пов'язаний з дисциплінами: теорія музики та сольфеджіо, постановка голосу, гармонія, аналіз музичних творів, теорія і методика роботи з дитячим хоровим колективом, практикум інструментально-виконавської підготовки.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. **Метою** викладання навчальної дисципліни «Практикум диригентсько-хорової підготовки» є підготовка студентів, майбутніх вчителів музики-хормейстерів до організації та проведення вокально-хорової роботи в школі; підготовка до оволодіння основами сольного співу, що дозволяє використовувати співацький голос як головний інструмент педагогічної техніки майбутнього вчителя музики; формування необхідних диригентських та вокальних умінь; сприяння всебічному розвитку музичних здібностей, творчої ініціативи й уяви, образної мови, музичного мислення, артистизму; виховання музичного смаку та любові до вокально-хорового мистецтва; формування професійної ерудиції музиканта-педагога.

1.2. Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Практикум диригентсько-хорової підготовки» є:

- засвоєння теоретичних основ диригентської техніки;
- набуття основних практичних навичок сольного співу;
- ознайомлення із вокально-хоровим репертуаром, різноманітним за ідейно-художнім змістом та музично-стилістичними особливостями;
- оволодіння організаційно-репетиційними навичками хормейстера;
- засвоєння методики аналізу хорової партитури;
- формування засад репетиційної роботи та сценічної діяльності вокалістів;
- озброєння методикою самостійної роботи над хоровими партитурами;
- засвоєння основних методів і прийомів вокально-хорової роботи;
- розвиток вокального слуху;
- формування у студентів навичок ансамблевого співу.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні набути таких компетентностей:

ЗК 1. Соціальні та загальнокультурні

Здатність до формування національної самосвідомості, соціальної відповідальності; додержання правових та етичних норм, правил культури поведінки у стосунках з людьми.

Здатність до постійного фізичного і духовного самовдосконалення.

Здатність до збереження і примноження історичної спадщини, національних культурних традицій.

ЗК 3. Міжособистісні

Здатність до міжособистісної взаємодії.

Здатність працювати в команді та автономно, виявляти ініціативу та лідерські якості.

Здатність до критики й самокритики.

ЗК 4. Системні

Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

Здатність використовувати набуті знання, вміння та навички для вирішення професійних завдань, виходячи з конкретних практичних ситуацій.

Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ФК 1. Мотиваційна

Здатність до усвідомлення значення майбутньої професії в соціальному та особистісному контекстах, сутності основних проблем дисциплін, що визначають зміст освіти за фахом, їх взаємозв'язок у цілісній системі знань.

ФК 4. Музично-виконавська

Здатність здійснювати виконавську діяльність на базі професійних знань та навичок гри на музичному інструменті, сольного та хорового співу, хорового диригування, оркестрової та ансамблевої гри.

ФК 5. Управлінська активність

Здатність демонструвати базові навички управлінської діяльності в освітньому закладі під час організації музичного навчання та позаурочної культурно-масової роботи.

Та демонструвати такі *результати навчання*:

ПРН 1. Володіти базовими знаннями з циклу гуманітарної підготовки, які сприяють розвитку загальної культури й соціалізації особистості.

ПРН 2. Вирішувати фахові завдання з обов'язковим урахуванням вимог охорони праці та навколишнього середовища, збереження життя, здоров'я та працездатності суб'єктів професійної діяльності.

ПРН 8. Демонструвати практичні навички роботи у команді, здійснення ефективного психологічного впливу на членів групи, подолання труднощів у сфері спільної діяльності, розв'язання конфліктів.

ПРН 9. Організовувати процес власної професійної діяльності і самоосвіти.

ПРН 10. Рефлексивне ставлення до себе, здатність до самостійного пошуку помилок, оцінки своєї поведінки і результатів власного мислення, результатів праці й поведінки інших суб'єктів професійної діяльності.

ПРН 11. Пізнавати дійсність, переводячи знання про одинокі й окреме у знання про загальне і навпаки; отримувати безпосередню інформацію про об'єкти у формі індивідуальних конкретно-чуттєвих образів через здатність до відчуттів сприйняттям і уявленням.

ПРН 12. Застосовувати професійні знання, вміння та навички для розв'язання практичних завдань, що виникають під час педагогічної діяльності та у повсякденному житті.

ПРН 14. Бути придатним до педагогічної діяльності, включаючи рівень розвитку здібностей і характер мотиваційної сфери, джерелом якої виступають відповідні естетичні ідеали, прагнення, переконання, установки, наміри, життєві цілі і цінності.

ПРН 18. Демонструвати наявність спеціальних музичних здібностей, таких як звуковисотний і тембровий слух, відчуття ритму, музична пам'ять, загальна музикальність.

ПРН 19. Здійснювати слуховий аналіз, підбирати мелодії в межах програми загальноосвітньої школи і акомпанемент до них, транспонувати, перекладати і аранжувати невеликі за обсягом хорові та інструментальні твори для різного складу виконавців.

ПРН 20. Демонструвати артистизм, виконавську культуру та технічну майстерність на належному фаховому рівні під час інструментального музикування, вокальної та диригентської діяльності; володіти навичками хорового співу, оркестрової та ансамблевої гри, репетиційної роботи та концертних виступів.

На вивчення навчальної дисципліни з першого по четвертий роки навчання відводиться 720 годин / 24 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Блок «Хорове диригування»

Тема 1. Техніка диригування та її значення для вчителя музики. Роль диригування в роботі з дитячим хоровим колективом.

Тема 2. Диригентська постава. Диригентський апарат.

Тема 3. Основні схеми тактування. Фази диригентського жесту.

Тема 4. Схема тридольного метру (жест legato). Показ вступів і знятть на різні долі такту. Самостійна роль лівої руки в показі витриманих звуків такту.

Тема 5. Схема чотиридольного метру (жест legato). Показ вступів і знятть на різні долі такту. Принципи показу ритмічного малюнку при середній динаміці й помірних темпах.

Тема 6. Диригування три- та чотиридольної схеми в різних темпах при звуковеденні legato і non legato. Вступи на різні долі такту.

Тема 7. Засвоєння схеми дводольного метру (штрих legato і non legato). Показ вступів і знятть на різні долі такту.

Тема 8. Показ вступу після основної метричної долі такту в середньому темпі при звуковеденні *legato* і *non legato*.

Тема 9. Розвиток самостійності рук. Вправи для координації рухів лівої та правої рук. Вступи окремих голосів.

Тема 10. Фермати. Їх значення та прийоми виконання.

Тема 11. Показ цезур і пауз між фразами. Навички роботи з камертоном.

Тема 12. Поглиблення знань з теоретичних основ техніки диригування, набутих на 1 курсі. Диригування складних шестидольних розмірів у швидкому та помірному темпах.

Тема 13. Вивчення хорових партитур для різних складів хору, дво- трилінійного викладу з супроводом і без нього, гармонічного викладу з елементами поліфонії.

Тема 14. Вивчення шкільного репертуару.

Тема 15. Диригування складних шестидольних розмірів у повільному темпі. Оволодіння прийомами штриха *staccato*.

Тема 16. Синкопа. Показ різних варіантів синкоп у диригентському жесті.

Тема 17. Динаміка. Подальше засвоєння диригентських схем у різних динамічних показниках.

Тема 18. Диригентські прийоми показу розмірів $9/8$, $9/4$ з дублюванням у тридольній сітці.

Тема 19. Характер звуковедення. Оволодіння прийомами штриха *staccato*.

Тема 20. Синкопа. Показ різних варіантів синкоп у диригентському жесті.

Тема 21. Диригентські прийоми показу розмірів $9/8$, $9/4$ «на три» залежно від темпу та характеру.

Тема 22. Характер звуковедення. Оволодіння прийомами штриха *staccato*.

Тема 23. Синкопа. Показ різних варіантів синкоп у диригентському жесті.

Тема 24. Поглиблення та вдосконалення вмій і навичок диригування, набутих на попередніх курсах.

Тема 25. Диригування змішаних метро-ритмів. Прийоми показу розмірів $5/4$, $5/8$ в різних видах групування ($3+2$, $2+3$).

Тема 26. Диригування перемінних розмірів.

Тема 27. Вивчення дво- три- і чотирилінійних хорових партитур для різних видів і типів хору, гармонічного, гомофонно-гармонічного, поліфонічного викладу, складних за музичною формою і мовою. Гра партитури з одночасним співом пропущеної партії.

Тема 28. Диригування змішаних розмірів $5/4$, $5/8$ за дводольною схемою. Види групування п'ятидольного розміру.

Тема 29. Диригування в розмірі $3/8$ за тридольною схемою і на «раз» в різних динамічних і темпових показниках.

Тема 30. Темп. Залежність амплітуди жесту від темпу. Прийоми відтворення метру в різних темпах (дроблення, збільшення амплітуди диригентського жесту залежно від швидкого чи повільного темпів).

Тема 31. Диригування змішаного розміру $7/4$, $7/8$ за семидольною схемою в повільному темпі.

Тема 32. Диригування в швидких темпах. Відпрацювання «дрібної» техніки.

Тема 33. Характер звуковедення. Акценти.

Тема 34. Транспортування творів шкільного репертуару.

Тема 35. Диригування змішаного розміру $7/4$, $7/8$ за семидольною схемою в помірному та швидкому темпах.

Тема 36. Розміри $2/2$, $3/2$ у різних темпових показниках.

Тема 37. Навички роботи з хоровим колективом.

Тема 38. Транспортування творів шкільного репертуару.

Тема 39. Читання з аркушу шкільних пісень (5-6 класи).

Тема 40. Прийоми диригування речитативів і сольних партій в оперних сценах.

Тема 41. Набуття початкових навичок практичної роботи з навчальним хором.

Тема 42. Дроблення основної метричної одиниці в розмірах $3/4$, $4/4$, $2/4$ у повільному русі. Відпрацювання прийомів плавного звуковедення в дуже повільних темпах.

Тема 43. Практична робота студента-диригента в хоровому класі. Показ елементів розучування хорового твору.

Тема 44. Практична робота студента-диригента в хоровому класі. Використання репетиційного жесту.

Тема 45. Типи поліфонічних творів та специфіка їх диригентського втілення.

Тема 46. Удосконалення техніки диригування в складних та змішаних розмірах ($9/8$, $9/4$ за дев'яти- і тридольною схемами; $12/4$, $12/8$ за дванадцяти- і чотиридольною схемами).

Тема 47. Чергування простих і складних розмірів у хоровій партитурі. Диригування «на раз» у розмірах $3/4$, $3/8$, $2/4$, $5/8$. Відпрацювання чіткості жесту в творах дуже швидкого темпу.

Блок «Постановка голосу»

Тема 1. Акустична будова голосового апарату.

Тема 2. Вокальне дихання. Типи дихання у співі.

Тема 3. Розвиток емоційної сфери співака.

Тема 4. Формування навичок вокально-сценічної діяльності.

Тема 5. Основи художнього співу.

Тема 6. Гігієна та охорона голосу співака.

Тема 7. Розвиток виконавської волі співака.

Тема 8. Формування навичок вокально-сценічної діяльності.

Тема 9. Діапазон та регістри голосу.

Тема 10. Атака звука. Види вокальної атаки.

Тема 11. Самостійне складання вокально-виконавського плану роботи.

Тема 12. Формування навичок вокально-сценічної діяльності.

Тема 13. Класифікація голосів.

Тема 14. Роль резонаторів у співі.

Тема 15. Готовність до сценічного виступу. Емоційний компонент оптимального концертного стану.

Тема 16. Формування навичок вокально-сценічної діяльності.

Тема 17. Функція гортані під час співу.

Тема 18. Робота артикуляційного апарату вокаліста, дикція та вимова у співі.

Тема 19. Робота над видами вокалізації.

Тема 20. Формування навичок вокально-сценічної діяльності.

Тема 21. Темброві характеристики голосу співака .

Тема 22. Виховання вокального слуху.

Тема 23. Створення художнього образу вокального твору.

Тема 24. Формування навичок вокально-сценічної діяльності.

Блок «Хоровий клас»

Тема 1. Художньо-стильові та організаційні засади учбового хорового колективу.

Тема 2. Вокальна діагностика та класифікація співацьких голосів. Формування хорових партій.

Тема 3. Засоби письмової фіксації хорового твору.

Тема 4. Співацька установка.

Тема 5. Вокальне дихання.

Тема 6. Звукоутворення та звуковедення.

Тема 7. Дикція і чистота інтонування.

Тема 8. Артикуляційний апарат та резонатори.

Тема 9. Специфіка співацького дихання.

Тема 10. Атака звука та її різновиди.

Тема 11. Основні якості співацького голосу: висота, сила, тембр.

Тема 12. Норми звуковидобування та фонації.

Тема 13. Побудова фраз.

Тема 14. Емоційна насиченість співу.

Тема 15. Засоби втілення художнього образу.

Тема 16. Значення строю в хоровому співі. Темперований та зонний стрій. Ладові закономірності відхилень від темперованого строю у виконавців на нетемперованих інструментах і в співі.

Тема 17. Мелодичний та гармонічний стрій хору в творі.

Тема 18. Стрій та характер звуку.

Тема 19. Стрій і теситурні умови партій.

Тема 20. Стрій і ритмічний малюнок.

Тема 21. Стрій і мелодико-інтонаційний склад.

Тема 22. Унісон у хоровій партії. Зовнішні і внутрішні передумови хорового строю.

Тема 23. Зв'язок строю з ладово-гармонічним фактором. Зв'язок інтонування з урахуванням ладових тяжінь із виразністю в співі.

Тема 24. Настроювання на ладотональність і точність сприйняття тону. Використання фортепіано в роботі над строєм.

Тема 25. Принципи інтонування ступеней мажору і мінору залежно від їх функціонального значення.

Тема 26. Принципи інтонування інтервалів.

Тема 27. Інтонування мажорного і мінорного тризвуку та їх обернень, домінант септакорду та його обернень і зменшеного септакорду.

Тема 28. Правила інтонування діатонічних і хроматичних півтонів.

Тема 29. Зовнішні та внутрішні передумови створення ансамблю.

Тема 30. Ансамбль як засіб художньої виразності у хоровому співі.

Тема 31. Частковий ансамбль хору.

Тема 32. Загальний ансамбль хору.

Тема 33. Ансамбль залежно від теситурних умов (природний і штучний).

Тема 34. Ансамбль в хорі залежно від фактури викладу твору. Ансамбль у творах гармонічного і гомофонно-гармонічного складу.

Тема 35. Ансамбль у поліфонічних творах (підголосково-поліфонічних, контрастно-поліфонічних, імітаційних).

Тема 36. Ансамблюючі і неансамблюючі акорди.

Тема 37. Прийоми поєднання різноманітних за значенням мелодичних ліній.

Тема 38. Ансамбль солюючого голосу і хору.

Тема 39. Роль хорового співака в створенні ансамблю в хорі. Роль диригента в створенні ансамблю в хорі.

Тема 40. Проблеми музикального стилю і ансамблю в хоровому виконавстві. **Тема**

41. Виразальні особливості ансамблю в дитячому хорі.

Тема 42. Початкове ознайомлення колективу з твором.

Тема 43. Робота над основними елементами вокально-хорової техніки.

Тема 44. Засоби і прийоми в процесі роботи над технічним і художніми компонентами твору. Робота з різними хоровими групами.

Тема 45. Спів з супроводом і без супроводу.

Тема 46. Спів гармонічних послідовностей партитури поза ритмом.

Тема 47. Мелодекламація, скоромовка. Роль диригентського жесту в процесі розучування твору.

3. Рекомендована література

Базова

1. Валькевич Р. А. Сценічна культура у педагогічному просторі : навчально-методичний посібник. Кіровоград : ПП «Інцест груп», Харків : Видавець Г.Озеров, 2016. 208 с.

2. Валькевич Р. А. Сценічно-виконавська майстерність : навчально-методичний посібник для студентів VI курсу. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Виниченка, 2015. 72 с.

3. Григор'єва В. В., Омельченко А. І. Хорове диригування: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Бердянськ: Видавець БДПУ, 2015. 218 с.

4. Доронюк В. Курс техніки диригування / В. Доронюк. – Івано-Франківськ, 2000. – 237 с.

5. Матвеева О. В. Методика підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-сценічної діяльності : навчально-методичний посібник. Бердянськ : ФО-П Ткачук О.В., 2016 р. 112 с.

Допоміжна

1. Горбенко С. Українська дитяча хорова література. К. : НПУ, 2004. Ч. 2. 270 с.

2. Дем'янчук В. Теорія та практика роботи з дитячим хором (вокальним ансамблем). Навчальний посібник. Тернопіль., 2001. 94 с.
3. Доронюк В. Курс техніки диригування. Івано-Франківськ, 2000. 237 с.
4. Мартинюк Л. В. Методичні рекомендації до практичних занять з курсу «Хоровий клас та практикум роботи з хором» : навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин О.В., 2014. 60 с.
5. Сенченко Л. Українська сучасна хорова література. Рівне : РДГУ, 2002. 80 с.
6. Стахевич О. Г. З історії вокально-виконавських стилів та вокальної педагогіки : посібник. Вінниця. Нова книга. 2013. 176 с.

4. Методи навчання:

- 1) За джерелами передачі й характером сприйняття інформації:
 - 1.1.Словесні: пояснення, бесіда (вступна, бесіда-повторення, репродуктивна, евристична).
 - 1.2. Наочні: ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження.
 - 1.3. Практичні: вправи, практичні роботи.
2. За основними дидактичними завданнями, які необхідно вирішувати на конкретному етапі навчання: методи оволодіння знаннями, формування умінь і навичок, застосування отриманих знань, умінь і навичок.
3. За характером пізнавальної діяльності: пояснювально-ілюстративні, проблемного викладу, частково-пошукові.
4. Методи стимулювання навчальної діяльності:
 - 4.1. метод створення ситуації новизни навчального матеріалу;
 - 4.2. метод опори на життєвий досвід здобувачів.
5. Бінарні методи:
 - 5.1.Методи викладання: інструктивно-практичний; пояснювально-спонукаючий.
 - 5.2. Методи навчання: виконавчий; репродуктивний (відтворюючий); продуктивно-практичний; частково-пошуковий; пошуковий.

5. Форма підсумкового контролю успішності навчання залік, екзамен

6. Система оцінювання _____

	Оцінка за національною шкалою	Оцінка шкалою ЄКТС
--	-------------------------------	--------------------

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Для підсумкового семестрового контролю, що включає екзамен, курсову роботу, практику	Для підсумкового семестрового контролю, що включає залік	Для всіх видів підсумкового контролю
90-100	відмінно	зараховано	A (відмінно)
65-89	добре		BC (добре)
50-64	задовільно		DE (задовільно)
35-49	незадовільно	не зараховано	FX (незадовільно) з можливістю повторного складання
1-34	незадовільно		F (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

7. Додаткова інформація _____